

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-14>

LEGAL FEATURES OF REGULATING THE DISCHARGE OF POLLUTING SUBSTANCES DURING THE WAR IN UKRAINE

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН В ПЕРІОД ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Uberman V. I.

*Ph. D. (Eng.), Leading Scientific Researcher, Laboratory of Problems of Water Quality Formation and Regulation, Research Institution «Ukrainian Scientific and Research Institute of Environmental Problems» Ministry of Environment and Natural Resources of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

Уberman В. І.

*кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії проблем формування та регулювання якості вод
Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»
Міндовкільля
м. Харків, Україна*

Vaskovets L. A.

*Ph. D. (Biol.), Professor, Professor at the Department of Occupational and Environmental Safety, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Kharkiv, Ukraine*

Васьковець Л. А.

*кандидат біологічних наук, професор, професор кафедри безпеки праці та навколишнього середовища
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Регулювання скидання забруднювальних речовин (РСЗР) зі зворотною водою у водні об'єкти України залишається однією з найбільш суспільно затребуваних функцій спеціального водокористування [1, ст. 48] навіть у період воєнних дій, занепаду економіки та кризи промислової діяльності. Досліджено проблему та особливості правового РСЗР у поверхневій воді України під час воєнних дій та пов'язаного відновлення при незмінених вимогах державної екологічної та водоохоронної політики, а також в умовах наближення водного законодавства до *acquis* ЄС. У такий період достатньо сталий природний склад ЗР у поверхневих водних об'єктах піддається інтенсивному впливу бойових дій на водозбірній території, наслідкам руйнування гідротехнічних (у тому числі водоохоронних) споруд, збільшенню

надходження специфічних ЗР з поверхневим стоком, неконтрольованому транзитному стоку, перебудові умов функціонування водних екосистем тощо. При цьому завдання еколого-правового інституту регулювання скидання ЗР (РСЗР) зі зворотною водою хоча й можуть дещо змінюватися за обсягом, але **не повинні втрачати своєї головної правової регульовальної функції – ефективного лімітування скидання ЗР зі стаціонарних точкових джерел та визначення правової поведінки їх власників – суб'єктів водокористування.**

Український інститут РСЗР засновано на принципі «*emission – immission*» (EIP), який розроблявся майже 50 років назад, а його найбільш дієвими правовими інструментами законодавчого забезпечення якості поверхневих вод є зокрема нормативи в галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів [1, ст. 35], зокрема, нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин (ГДС) (*emission*) та нормативи екологічної безпеки водокористування (ГДК) (*immission*). EIP також опосередковано використовує поняття «зони змішування» (ЗЗ), як певної ділянки водного об'єкта, безпосередньо прилеглої до джерела скиду і визначеної лише контрольним пунктом (створом) на її межі. За EIP головний зміст РСЗР полягає у визначенні нормативів ГДС для ЗР при фіксованих ГДК. Зазначені правові інструменти забезпечують еколого-економічний компроміс в умовах мирного часу, а відповідна методологія міститься у документі [2] (МР) і наразі підлягає оновленню. Водночас документи державної екологічної політики щодо вимог до правового забезпечення якості води у поверхневих джерелах, а також до її екологічної та хімічної безпеки, навіть в період воєнних дій, **не змінили пріоритетів щодо правотворчої діяльності** у відповідних сферах [3]. Першочерговою стратегічною ціллю в [3] визначено «зменшення рівня промислового забруднення». В період післявоєнного відновлення увага до проблеми забруднення поверхневих вод також не буде послаблена, зокрема у [4, с. 5] серед стратегічних цілей зазначено «зменшення та запобігання промислового забруднення». Також залишилися незмінними вимоги головних законодавчих та нормативно-правових актів. Крім того, дослідження свідчать про невідповідність чинного українського РСЗР вимогам екологічного, водного та ін. законодавств [5]. Не зазнали змін стратегія та плани наближення законодавства України до *acquis* ЄС. Наразі Україною здійснюється програма адаптації водного законодавства до вимог Водної рамкової директиви ЄС [6] та відбувається перехід до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим

принципом (ІУВРБП). Європейські законодавчі вимоги до еколого-правового інституту РСЗР містяться у [6, ст. 10] та у Directive 2008/105/EC [7, ст. 4]. Цими джерелами, на відміну від *EIP*, передбачено використання т. зв. «комбінованого підходу» (КП), який принципово відрізняється від *EIP*. У загальному випадку КП обмеження для скидання ЗР з техногенних джерел визначаються «найкращими доступними технологіями» (НДТ), а *EIP* застосовується лише щодо невеликої кількості небезпечних ЗР в окремих випадках. Але вимоги до використання НДТ наразі ще не імплементовано в українське водне законодавство. Головним європейським стратегічним комплексним інструментом ІУВРБП є план управління річковим басейном (ПУРБ). Розроблення ПУРБ для всіх 9 річкових басейнів України передбачено закінчити у 2024 р., до їх складу мають включатися конкретні заходи щодо запобігання забруднення [6, Дод. VII]. Відтак, нагальною потребою є наповнення ПУРБ **реальними правовими інструментами РСЗР** задля впливу на точкові джерела скидання ЗР у поверхневі води в процесі реалізації ПУРБ. Тимчасовою альтернативою європейському РСЗР може бути **встановлення перехідного періоду і збереження на час його дії** чинних українських інструментів: нормативів ГДК і ГДС. Використання зазначених інструментів вимагає досягнення суворої відповідності українського РСЗР чинному законодавству та подальшої адаптації методологічних вимог до умов воєнних дій. Перехідні заходи можна здійснити шляхом наступних змін у підзаконних нормативно-правових актах (ПНПА) щодо визначення нормативів ГДС.

1. Змінення рекомендаційного статусу МР на нормативний через перехід до відповідної Інструкції. 2. Визначення належності хімічних речовин у скидах до категорії «забруднюючих речовин» виходячи з умови їх «привнесення» у водний об'єкт відповідно до ст. 1 ВКУ за релятивними ознаками – номінаційною та кількісною. 3. Винесення поза складу Інструкції вимог до визначення показників та характеристик зворотної води водокористувачів у залежності від особливостей їх технології виробництва (бактеріологічного забруднення зворотних вод, токсичності зворотної води (на основі біотестування), радіоактивності зворотної води (сумарна радіоактивність)), як таких що не є ЗР, а стосуються біологічних об'єктів та характеризують властивості води. 4. Виключення зі складу Інструкції вимог до розрахункових засобів визначення нормативів ГДС, як таких, що не регулюють стосунки між суб'єктами водокористування. 5. Заміною у складі кінцевого затвердженого документа

спеціального водокористування допоміжного показника «Гранично допустимі концентрації», не визначеного у ВКУ як норматив, показником «Концентрації для розрахунку ГДС». 6. Усунення з Інструкції невідповідного законодавству «басейнового принципу розрахунку», що забезпечить інформаційну локальність та розрахункове спрощення процедури визначення нормативів ГДС. 7. Виключення з розгляду нестабільного екологічного явища самоочищення водних об'єктів від ЗР (у випадках недостатнього вивчення).

Запропоновані зміни 1 – 7 дозволять адаптувати українські ПНПА, які визначають методологію РСЗР, до вимог чинного законодавства і поточного етапу його наближення до законодавства ЄС, а також до умов воєнного часу та повоєнного відновлення. Головною особливістю змін є прискорення та максимальне спрощення (шляхом інформаційної локалізації) процедури визначення нормативів ГДС без зменшення їх вимог до екологічної безпеки спеціального водокористування. Наведеними змінами створюються перехідні правові інструменти для сучасної практичної реалізації українських ПУРБ з використанням ними законодавчо коректного й ефективного РСЗР.

Література:

1. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР : станом на 19.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.01.2024).
2. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.03.2021 р. № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173926-21#Text> (дата звернення: 04.01.2024).
3. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року. № 2697-VIII. *ВВР*. 2019. № 16. Ст. 70.
4. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf> (дата звернення: 04.01.2024).

5. Уberman В. І., Васьковець Л. А. Відповідність екологічному законодавству басейнового регулювання скидання забруднювальних речовин. *Law. State. Technology*. 2023. № 4. (друкується).

6. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 04.01.2024).

7. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/105/oj> (дата звернення: 04.01.2024).